

Compositie van Muziek

Waar te beginnen

Winter 2025

Rowy van Hest

Het schrijven van muziek

Het schrijven van muziek kan een leuke hobby zijn, mits u een resultaat verwacht dat in verhouding staat tot uw theoretische kennis en praktische ervaring. Heeft u weinig tot geen kennis van muziektheorie, kunt u het notenschrift niet lezen, of een instrument bespelen, maar verwacht u wel een professioneel resultaat, dan wacht u een teleurstelling.

Natuurlijk kunt u moderne hulpmiddelen gebruiken, zoals apps die u op gang helpen, of een AI die de noten alvast voor u klaar zet. Maar apps en AI richten zich per definitie op een gemiddeld klankbeeld. U zult uw emoties in een eigen klankbeeld willen uitdrukken. Muziek is immers zeer persoonlijk. Mogelijk zult u een bijzondere stijl ontwikkelen.

Songwriter

Laten we op het eenvoudigste niveau beginnen. Dat van de songwriter, die zichzelf op de gitaar begeleidt. Uiteraard kunt u daar ook een piano voor gebruiken, maar als u werkelijk een beginner bent, ligt gitaar meer voor de hand.

U kunt vrij snel akkoorden op een gitaar leren spelen. Die akkoorden kunt u uit een boekje halen. In dergelijke boekjes staat bij elk akkoord op welke snaren en op welke positie u uw vingers moet neerzetten. Hoewel daar geen creativiteit bij komt kijken, kan deze aanpak wel leiden tot een persoonlijke stijl. De akkoorden worden u kant en klaar aangeboden, maar ú beslist in welke volgorde u de akkoorden speelt. U kiest de *akkoordenprogressie*.

Mocht u toch voor de piano kiezen, ook daarvoor zijn boekjes met akkoorden beschikbaar.

U heeft er wel ervaring voor nodig. Niet elk akkoord dat volgt op het vorige akkoord, klinkt bevredigend. Sommige volgorden zult u willen vermijden. Andere volgorden spreken u meer aan. Zij passen beter bij u en uw stemming. Zij inspireren u zelfs tot het schrijven van een tekst. Speel de progressie van uw voorkeur, werk aan de tekst, en na een tijdje heeft u een compositie gemaakt die u bevalt, ook wel een *song* genoemd.

Eerst een tekst schrijven en daar een welluidende volgorde aan akkoorden bij zoeken, komt ook voor, maar vooral voor een beginner is dit veel moeilijker. In de praktijk blijkt het spelen van een progressie als vanzelf een stemming op te roepen. Welke methode u ook kiest, uw talent speelt hierbij een grote rol. Talent voor muziek en voor tekst. Maar als u een compositie voor gitaar zonder tekst wilt maken, wat dan?

Wanneer u alleen een progressie van akkoorden speelt, speelt u in feite *slaggitaar* of *ritmegitaar*. Het is een zeer eenvoudige wijze van gitaar spelen, zelfs al zijn sommige akkoorden moeilijk te grijpen. Als slaggitarist kunt u in een band terecht, waar u samen met de slagwerker en de bas het ritme aangeeft. U maakt deel uit van de *ritmesectie*.

Een song bestaat meestal uit een aantal delen. De basissamenstelling is: Intro - Couplet - Refrein - Couplet - Refrein - enzovoort. Er zijn vele varianten denkbaar, maar elk deel afzonderlijk bestaat uit een progressie. Soms heeft een song geen einde, maar wordt er een *fade* toegepast. Het geluidsvolume neemt langzaam af.

Terwijl u een song schrijft, kunt u de akkoordenvolgorde noteren. Daarvoor gebruikt u de akkoordsymbolen zoals die in het boekje vermeld staan, bijvoorbeeld B7, Em en A. Schrijf elk nieuw akkoord op de juiste positie boven de tekst. U maakt dan een *chord sheet*. Als u uw compositie wilt verspreiden, kunt u het beste ook een geluidsopname maken.

Als u het muziekschrift beheerst, kunt u akkoordsymbolen én melodie noteren. Dan spreken we van een *song sheet*. Maar een geluidsopname is altijd welkom. Niet iedereen kan noten lezen, terwijl men wel uw compositie zou willen spelen.

Componist

De songwriter mag zich *componist* noemen, maar meestal is een componist een musicus die over meer vaardigheden beschikt dan het louter aaneenrijgen van akkoorden. Dat wil niet zeggen dat een componist altijd over veel kennis moet beschikken en als een ware virtuoos een instrument kan bespelen.

Een componist kan software gebruiken, gewoonlijk een DAW genoemd (Digital Audio Workstation), waarmee hij of zij muziek kan noteren en tevens tot klinken kan brengen. De notatie geschiedt doorgaans op een *piano roll*.

Dit systeem doet denken aan het gebruik van een orgelboek in een draaiorgel. In een karton zijn gaten geponst. Het karton wordt voortbewogen over een serie metalen toetsen. Als een gat een toets passeert, wordt het ventiel geopend van een pijpje dat een toon weergeeft. Hetzelfde systeem vind men bij de pianola, waar snaren aangeslagen worden, en bij speeldozen waar de gaten meestal vervangen zijn door opstaande pinnen.

In het geval van een DAW maakt u geen gaten, maar trekt u een lijn of een rechthoek. Wanneer een rechthoek de wijzer passeert die aangeeft waar de weergave begint, klinkt een toon van een virtueel instrument. Net als bij een orgelboek, kunt u meerdere tonen tegelijk laten klinken. Ook het geluidsvolume (*velocity*) kunt u instellen, of de toon aanzwelt (*attack*), in welke mate de toon vibreert (*expression*), en nog veel meer.

Sinds virtuele instrumenten, afgekort als *VST instruments* (Virtual Studio Technology), in veel gevallen niet te onderscheiden zijn van echte instrumenten, kunt u een compleet symfonieorkest tot klinken brengen. Zelfs kunt u een echo (*reverb*) toevoegen, alsof uw orkest in een grote concertzaal speelt. Of u laadt als instrument een draaiorgel in en voegt daar de reverb van een buitenruimte aan toe, zodat het ook klinkt als een draaiorgel.

De meeste componisten gebruiken tegenwoordig een DAW, ook als zij componeren voor een echt orkest, ensemble of een piano. Het geeft hen namelijk de mogelijkheid om de muziek te horen, voordat zij hun werk publiceren. Doorgaans zal een componist na het beluisteren wijzigingen willen aanbrengen.

Dankzij dit systeem hoeft een componist niet zelf een instrument te bespelen. Hij of zij hoeft zelfs geen muziekschrift te kunnen lezen. De notatie op een piano roll vervangt dit. Menig amateur heeft hier dan ook een leuke hobby aan. Het niveau ontstijgt meestal niet dat van een songwriter die akkoorden aaneen rijgt, maar het klinkt indrukwekkender.

Installeer een DAW, verzamelt (gratis) vst instrumenten, en u kunt meteen aan de slag. Gebruik wel een PC of een laptop. U heeft een groot scherm nodig om de piano roll voluit te kunnen benutten. Een DAW leren gebruiken kost u overigens wel enige inspanning.

Een geschoold componist

Onder de componisten die een DAW gebruiken, treffen wij ook *geschoolde* componisten aan. Maar wanneer bent u een geschoold componist?

In de twintigste eeuw verstond men hieronder een componist die tot op het hoogste niveau geschoold was. Een dergelijk niveau kon men op een *Conservatorium* bereiken. De opleiding verschilde nauwelijks van de opleiding tot componist in voorafgaande eeuwen.

Om tot deze studie toegang te krijgen, moest de aspirant componist over uitzonderlijke talenten beschikken. Meestal speelde men een instrument op een redelijk hoog niveau. Ook beschikte men over een behoorlijke theoretische kennis. Een portfolio met een aantal eigen werken waaruit een aanzienlijk talent bleek, was evenzeer verplicht.

In de eenentwintigste eeuw ontstonden opleidingen die niet het uiterste van de student vergden. De traditionele opleiding werd gehandhaafd, maar daarnaast kon men *Toegepaste Compositie* (voor de Media) studeren en zelfs *Compositie Lichte Muziek*.

De nadruk lag hierbij op het gebruik van moderne studiemiddelen, zoals bijvoorbeeld een DAW. Aangezien een DAW vele voordelen biedt, begon ook de traditionele componist dit hulpmiddel te gebruiken. Hoewel elk conservatorium over een eigen orkest beschikt, waar de klassieke componist bij voorkeur gebruik van maakt, kon men daar niet vaak over beschikken. Een DAW echter, was altijd beschikbaar, op de eigen PC of laptop.

Privé kunt u ook les krijgen in compositie, eventueel bij een docent die compositie aan een conservatorium gestudeerd heeft, maar als u nog jong bent en het vak in de toekomst op een professioneel niveau wilt beoefenen, is een conservatorium meer geschikt.

Helaas noemt men u geen geschoold componist wanneer u privéles heeft gevolgd of jarenlang uw best heeft gedaan op een muziekschool. Zelfs als u er in geslaagd bent om een hoog niveau te bereiken, zult u op een conservatorium als een beginner worden beschouwd. U zult er bij de opleiding tot componist wel profijt van hebben, vooral als u behoorlijk piano speelt.

Een geschoold componist, die we voortaan gewoon als componist aanduiden, zal in eerste instantie zijn muziek niet noteren op een piano roll. Dat is ook niet nodig. In elke DAW kan een *midi* geïmporteerd worden, een vorm van code waarin de muziek in zijn geheel is opgenomen. Wanneer u een midi importeert, zult u zien dat de piano roll al ingevuld is.

Dat bespaart u veel werk, maar die midi moet wel eerst gemaakt worden. Dat gebeurt meestal in *muzieknotatie software*. De naam zegt het al, u noteert uw compositie in het traditionele notenschrift. Daarna kunt u een fraaie partituur printen, maar u kunt ook een midi exporteren, die u vervolgens in uw DAW laadt.

Voor de duidelijkheid geef ik hier de werkwijze van de klassieke componist aan. Allereerst componeert men een werk, meestal door een instrument te gebruiken, zoals een piano of een gitaar. De muziek wordt daarbij in notenschrift op muziekpapier geschreven. De oude meesters werkten op deze wijze, maar ook nog levende traditionele componisten.

Daarna wordt de compositie in de software gekopieerd door deze nogmaals in het notenschrift te noteren. Het resultaat is een fraai ogende partituur die u zelfs kunt printen. De software maakt daar ook een midi van. Die exporteert u.

In de DAW wijst u een virtueel instrument aan dat de midi, zichtbaar in de piano roll, tot klinken kan brengen. Heeft u een compositie geschreven voor piano en gebruikt u een pianoklank als virtueel instrument, dan klinkt het resultaat alsof u een pianist hoort spelen.

Toch zal het geheel een kunstmatige, zelfs mechanische indruk geven. Daarom zal een componist de piano roll altijd bewerken. Dankzij variaties in het tempo, de lengte van de rechthoekjes, de velocity en alle andere instellingen, aangevuld met de inzet van filters, zoals bijvoorbeeld een reverb, gaat de weergave steeds meer lijken op een live uitvoering. Ook het virtuele instrument zelf kan worden aangepast, of u vervangt de piano door een ander instrument, dat meer past bij de compositie die u geschreven heeft.

Wanneer u tevreden bent over het resultaat kunt u de compositie exporteren als een geluidsbestand dat door u en geïnteresseerden beluisterd kan worden. U kunt het ook uploaden naar een online bibliotheek die geluidsbestanden verkoopt, zoals een *mp3*.

Het werken met een DAW vergt enige inspanning, schreef ik reeds. Wilt u een overtuigend klankbeeld creëren, dan zult u zich moeten inspannen. U heeft er veel kennis en ervaring bij nodig. Dat is dan ook de reden dat een opleiding Toegepaste Compositie voor de Media is ontstaan aan het conservatorium. Het gebruik van een DAW is daar onderdeel van.

Als hobby-componist kunt u aan het experimenteren slaan, maar er zijn opleidingen voor hobbyisten beschikbaar die u helpen een DAW onder de knie te krijgen. Voor elke opleiding geldt dat online een muziekstudie volgen niet de beste weg is. Les van een ervaren docent, vis-à-vis, heeft altijd de voorkeur. Bovendien zal een docent die les geeft in *muziekproductie*, waar het gebruik van een DAW onder valt, zijn studio gebruiken.

De ontwikkeling van technische hulpmiddelen gaat snel. Inmiddels kan notatie software een geschreven partituur scannen en automatisch omzetten naar een nette partituur. Dat bespaart u veel werk, maar het resultaat is (nog) niet perfect. Een DAW waarmee u muziek kunt noteren, zodat u geen notatie software meer nodig heeft, is ook beschikbaar.

Een songwriter die de akkoorden van een song wil optekenen in een DAW lijkt echter een probleem te hebben. Aangezien elke noot apart moet worden aangegeven op de piano roll, zou men moeten weten uit welke noten de akkoorden van de song bestaan. Dat probleem is inmiddels opgelost. U kunt met een speciale *plug-in* de akkoordsymbolen noteren, waarna de plug-in deze overzet naar een notatie in de piano roll.

Helaas kost elke uitbreiding van een DAW geld. Hoewel er veel gratis vst instrumenten en plug-ins zijn, worden de beste uitbreidingen door commerciële bedrijven geleverd. In de praktijk bouwt men langzaam een virtuele studio op door af en toe iets aan te schaffen.

Muziektheorie

Op een conservatorium bestaat de zwaarste opleiding tot componist uit vakken als *harmonieleer*, *contrapunt*, *instrumentatie* en *orkestratie*, maar ook pedagogische vakken, mocht u later les willen gaan geven. Ook kan men u verplichten tot het deelnemen aan een koor of een ensemble. Indien uw pianospel niet toereikend is, kunt u bijlessen krijgen.

Een student die toegelaten is tot een opleiding als Compositie Lichte Muziek, zal kennis maken met een aantal van bovenstaande vakken, maar er wordt minder rigide op uw kennis getest. Voor alle richtingen op een conservatorium geldt overigens dat een groot talent op enige coulantie kan rekenen. U kunt zelfs vrijstelling krijgen van een vak.

Indien uw interesse uitgaat naar een toekomst als songwriter, of u vindt het leuk om als hobby-componist af en toe muziek te schrijven, kunt u uw kennis van de muziektheorie uitbreiden zonder u meteen bij een conservatorium te moeten aanmelden. Een

muziekschool en een privéleraar zijn mogelijkheden die al eerder zijn genoemd.

Hoewel lessen van een ervaren en geschoold docent u veel tijd en ergernis kunnen besparen, wilt u mogelijk zelfstandig aan de slag. Wat het bespelen van een instrument betreft, zou u werkelijk les moeten nemen, tenzij u genoeg neemt met een laag niveau, zoals bijvoorbeeld dat van een amateur songwriter of ritme gitarist.

Theoretische vakken vergen eveneens de inzet van een docent, maar het notenschrift leren lezen en schrijven, kunt u zelf ter hand nemen, mits u een boekwerkje aanschaft waarin de materie op eenvoudige wijze wordt uitgelegd. Alleen het boekje lezen is niet voldoende. U zult het notenschrift ook regelmatig moeten oefenen.

Een begin als het leren van het notenschrift kan u helpen kiezen of u beroepsmatig of als hobbyist muziek wilt maken. Staat het notenschrift u tegen, dan wacht u in de meeste gevallen een toekomst als amateur, zelfs als u een DAW leert gebruiken. Muziek als hobby is geen slechte keuze. Men kan er veel plezier aan beleven. En studeren kan altijd nog.

Wanneer u noten kunt lezen en deze ook op uw instrument kunt spelen, is het bestuderen van harmonieleer de volgende stap. Daar zou u echt les in moeten nemen. Een online cursus helpt u enigszins op weg, maar de meeste cursussen zijn gericht op amateurs. Dat levert u geen diepgaande kennis op, maar voor een hobbyist kan het voldoende zijn.

Als u noten kunt lezen en u begrijpt wat harmonieleer inhoudt, kunt u als amateur prima uit de voeten. Gaandeweg zal uw theoretische kennis toenemen. U komt daarmee echter niet op het niveau van een componist die opgeleid is aan een conservatorium, mocht dat uw streven zijn. Dan kunt u zich beter meteen bij een conservatorium aanmelden.

Er zijn conservatoria die soms een korte opleiding aanbieden, meestal in de avonden, voor amateur muzikanten. Wilt u daar gebruik van maken, kies dan voor harmonieleer. Verder kunt u een vooropleiding volgen, gewoonlijk overdag, die u helpt om toegang te krijgen tot de *bachelor* opleiding Compositie.

Indien uw interesse voor een muziekstudie mede gedreven wordt door het verlangen om (veel) geld te verdienen met compositie, weet dan dat een klassieke opleiding u doorgaans geen voordelen oplevert en u vrijwel zeker een gesubsidieerd circuit wacht. Een opleiding als Toegepaste Compositie voor de Media of Lichte Muziek is beter. Er is veel behoefte aan muziek voor reclames, films, maar ook voor theaterproducties zoals musicals.

Contrapunt

De wegen van een hobby componist en een professioneel componist scheiden zich meestal op dit onderwerp. Tenzij men er plezier aan beleeft en uit nieuwsgierigheid een contrapuntische (oftewel *polyfone*) compositie wil leren schrijven, kan men dit vakgebied beter overlaten aan de geschoolde vakman of vakvrouw.

Noten kunnen lezen en basiskennis hebben van harmonieleer is meestal voldoende om voortvarend aan de slag te kunnen gaan. Maar u zult niet de eerste amateur zijn die per se het contrapunt wil leren om indruk te kunnen maken. Contrapunt is namelijk zeer moeilijk.

Stemvoering

Zowel de hobbyist als de geschoolde componist beleven veel plezier aan het componeren. Hun werkwijze wijkt meestal wel af. De amateur laat zich nogal eens leiden door een progressie van akkoorden, of een bestaande melodie, terwijl de componist zich laat leiden door stemvoering. Althans in veel stijlen, zoals Neo-klassiek.

Een componist gaat niet uit van een akkoordenprogressie. Sterker nog, er is evenmin een opgezet plan wat de harmonie betreft, al zal er gaandeweg wel een spel met de harmonie gespeeld worden. Dit bevreemdt amateurs vaak, omdat zij denken dat een componist vanwege zijn kennis veel berekent en niet zo vrij is in zijn werk als de hobbyist.

Echter, hoe groter de kennis, hoe vrijer men is. De geschoolde componist heeft geen plan of een vaststaande harmonie nodig, en zelfs geen melodie. Al kan een gegeven melodie een enkele keer de opdracht zijn, zoals bij een psalm. Stemvoering, steeds afgestemd op bewegingen in de diverse stemmen, is zowel de oorzaak van harmonie, als het gevolg.

Stemvoering en harmonie zijn als twee goede vrienden die al wandelend enthousiast praten over een onderwerp wat hen beiden aan het hart gaat, namelijk fraai klinkende muziek. Meestal ontstaat als vanzelf een melodie. Een geschoold componist kan dan ook werken zonder inspiratie of een vaststaande melodie.

Wat stemvoering precies inhoudt, alsmede harmonieleer, wordt hier niet behandeld, maar ik wil u er wel op wijzen, dat stemvoering voortkomt uit het oorspronkelijke contrapunt uit de Renaissance, ook wel het vocaal contrapunt genoemd. Het is ouder dan harmonieleer en het zal tot ver in de toekomst bruikbaar zijn.

Als u behoefte heeft aan meer informatie, vraag dan advies aan iemand die het conservatorium met goed gevolg heeft doorlopen, zoals een leraar aan een muziekschool of een gediplomeerd privédocent.

2025, Rowy van Hest